

KAUNAS UNIVERSITY OF TECHNOLOGY
LITHUANIAN SOCIAL RESEARCH CENTRE
VYTAUTAS MAGNUS UNIVERSITY

JURGITA VOREVIČIENĖ

**THE ROLES OF COMMUNITY CENTRES IN LITHUANIAN
LOCAL COMMUNITIES**

Summary of Doctoral Dissertation
Social Sciences, Sociology (S 005)

Kaunas, 2020

Doctoral dissertation was prepared at Kaunas University of Technology, Faculty of Social Sciences, Arts, and Humanities, Institute of Social Sciences, Arts, and Humanities during the period of 2015 – 2019.

Scientific supervisor:

Prof. Dr. Eglė Butkevičienė (Kaunas University of Technology, Social Sciences, Sociology, S 005).

Editor: Armandas Rumšas (Publishing Office “Technologija”)

Dissertation Defence Board of Sociology Science Field:

Assoc. Prof. dr. Jurga BUČAITĖ-VILKĖ (Vytautas Magnus University, Social Sciences, Sociology – S 005) – **chairperson;**

Prof. dr. Sarmitė MIKULIONIENĖ (Lithuanian Social Research Centre, Social Sciences, Sociology – S 005);

dr. Vaidas MORKEVIČIUS (Kaunas University of Technology, Social Sciences, Sociology – S 005);

doc. dr. Aivita PUTNIŅA (Latvija University, Social Sciences, Sociology – S 005);

doc. dr. Eglė VAIDELYTĖ (Kaunas University of Technology, Social Sciences, Sociology – S 005).

The official defence of the dissertation will be held at 11 a.m. on 7th May, 2020 at the public meeting of Dissertation Defence Board of Sociology Science Field in Dissertation Defence Hall at Kaunas University of Technology.

Address: Donelaičio 73 - 403, LT-44249 Kaunas, Lithuania. Phone: (+370) 37 300 042; fax: (+370) 37 324 144; email doktorantura@ktu.lt.

The summary of the doctoral dissertation was sent out on 7th of April, 2020. The doctoral dissertation is available on the internet at <http://ktu.edu> and at the libraries of Kaunas University of Technology (Donelaičio 20, LT-44239, Kaunas, Lithuania), Vytautas Magnus University (Donelaičio 52, Kaunas, Lithuania), and Lithuanian Social Research Centre (Goštauto 11, Vilnius).

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
LIETUVOS SOCIALINIŲ TYRIMŲ CENTRAS
VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

JURGITA VOREVIČIENĖ

**BENDRUOMENIŲ CENTRŲ VAIDMENYS LIETUVOS VIETOS
BENDRUOMENĖSE**

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, sociologija (S 005)

Kaunas, 2020

Mokslo daktaro disertacija rengta 2015 – 2019 metais Kauno technologijos universiteto Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakulteto Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų institute.

Mokslinis vadovas:

Prof. dr. Eglė Butkevičienė (Kauno technologijos universitetas, socialiniai mokslai, sociologija, S 005)

Redagavo: Armandas Rumšas (Leidykla „Technologija“)

Sociologijos mokslo krypties disertacijos gynimo taryba:

doc. dr. Jurga BUČAITĖ – VILKĖ (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, sociologija, S 005) – **pirmininkė**;

prof. dr. Sarmitė MIKULIONIENĖ (Lietuvos socialinių tyrimų centras, socialiniai mokslai, sociologija S 005);

dr. Vaidas MORKEVIČIUS (Kauno technologijos universitetas, socialiniai mokslai, sociologija, S 005);

doc. dr. Aivita PUTNINA (Latvijos universitetas, socialiniai mokslai, sociologija S 005);

doc. dr. Eglė VAIDELYTĖ (Kauno technologijos universitetas, socialiniai mokslai, sociologija, S 005).

Disertacija bus ginama viešame Sociologijos mokslo krypties disertacijos gynimo tarybos posėdyje 2020 m. gegužės 7 d. 11 val. Kauno technologijos universiteto Disertacijų gynimo salėje.

Adresas: K. Donelaičio g. 73 - 403, 44249 Kaunas, Lietuva. Tel. (370) 37 300 042; faks. (370) 37 324 144; el. paštas doktorantura@ktu.lt.

Disertacijos santrauka išsiųsta 2020 m. balandžio 7 d. Su disertacija galima susipažinti internetinėje svetainėje <http://ktu.edu> ir Kauno technologijos universiteto (K. Donelaičio g. 20, 44239 Kaunas), Vytauto Didžiojo universiteto (K. Donelaičio g. 52, Kaunas) bibliotekose ir Lietuvos socialinių tyrimų centre (A.Goštauto g. 9, Vilnius).

SUMMARY

Relevance and novelty of the topic. Activities of non-governmental organisations are linked to the existence of a democratic and informed civil society, which, through NGOs as a tool of legitimate relations with other sectors, seeks to compensate for and soften powers of the public and private sectors in the social, cultural and economic life of people (Quiroz-Niño, Blanco-Encomienda, 2017). This promotes not only active citizenship, but also community spirit and partnerships between actors from different sectors in pursuit of different goals related to people's well-being. In general and more conventional terms, the community spirit, to the promotion of which non-governmental organisations are one of the most important contributors, is described as activities increasing the physical and emotional security, helping society members to fulfil themselves and 'take up creative activities' that contribute to or are necessary for the improvement of the living standards and satisfaction of various needs of people and their groups (Nefas, Smalskys, and Šlapkauskas, 2011, p. 114). Consolidation for and networking in the fields of culture, environmental management and diverse services that are suitable and appropriate to the existing needs are also important for maintaining identity, local traditions and values (Stanica, 2014). In the context of communities, community-based non-governmental organisations and the activities they are carrying out, communitarianism is often described in a rather radical manner: it is over-romanticised, given the connotation of happiness, fullness, self-fulfilment and gratification, or it is underestimated as a potentially important factor in accelerating the processes of human well-being and territorial development. On the one hand, it is not completely right to refer to communitarianism with excessive romanticism, as if to a type of structure that exists or emerges automatically as soon as a community-based non-governmental organisation representing the interests of the community is established or that automatically unites individuals and individual local cross-sectoral actors. On the other hand, the nature of and the need for communality, as well as the specific activities to achieve it, differ depending on the specific context of the area, the individual historical experiences of the community as that of a location, and its social, demographic and economic situation. In some cases, therefore, the establishment of a non-governmental organisation bringing local people together in an activity may be a reference to one or another form of the already existing communality, i.e., a community centre derived from the presence of the community spirit, its development, and the need to legitimise the activities resulting therefrom.

Ideally, an NGO representing the community and its interests could be one that "shapes lifestyles, nationality and ethnic culture, and the framework of statehood" and represents the local population in discussing problems and needs, and in decision-making processes with partners from other sectors (Pilipavičius, 2011, p. 169), and is an active player capable of assuming a certain role and responsibility for the welfare of the local community. At the same time, it is the

community centre as the central organisation representing the local community that constitutes the force that has in itself the potential to change the quality of life of the local people, to overcome the currently existing challenges and to implement measures and activities that require mobilisation of all the members' skills and resources, active commitment to developing community well-being and enhancing its welfare (Chaskin, Joseph, 2010). As a result, there is an increasing need for non-governmental organisations mobilising and motivating residents to engage in community activities and contributing to higher civil participation. As noted by foreign researchers and practitioners working in local community centres, various current social, economic, demographic, environmental and other problems should not be an excuse for inactivity and apathy of the residents and institutions, organisations, households and families. To the contrary, examples from Western European and Scandinavian countries show that difficult socio-economic and even demographic situations encourage citizens to gather into communities thus increasing the need for NGOs to work for the welfare, attractiveness and development of a certain area, the preservation of its identity, culture and traditions, the promotion of civic solidarity, etc. (Phillips, 2017; Overs, 2016). These insights reveal that the modern-day communitarianism is important not only for an impersonal, altruistic activity, but also for creating a change through new and innovative solutions rather than traditional and established methods, i.e., by promoting individuality of persons and their groups and activities that not only unite people as a community and a group, but this modern-day communitarianism also places a greater emphasis on the capabilities of the community members and the diverse resources they have at their disposal: social, cultural, economic, capital, and relationships. All of this represents aspiration and opportunity for changes that meet the needs, expectations and interests of the local population. Research of the past decade also reveals that communality and activities of non-governmental organisations working towards the interests of local communities should be seen not in the perspective of long-term and long-existing traditions, but in the perspective of the current time and its challenges and benefits. Therefore, when analysing the problem of the thesis, important aspects are the context and the situation which does not necessarily correspond to the traditional (seemingly familiar and known for ages) concept of community activity and values and activities of community-based organisations. That is why the concept of community development, which is not popular and which has only been scarcely researched in Lithuania, can increasingly be found in foreign academic works and NGO, communitarianism and community studies (Ennis, West, 2014; Islam, 2015; 2017; Gilchrist, 2009; Green, Goetting, 2010; Green, Haines, 2011; Tang, Sun, 2017; Kenny, Hasan, Fanany, 2017; etc.). In political sciences, the latter concept is associated with political movements, in economics, it is related with financial support to communities from the central government, in social work, it is connected with social services, while in sociology it is linked with networking or

collaboration among all stakeholders (Bullen, 2007). In public administration, the process of community development is seen as the area of policies and strategies initiated by policymakers to deal with problems and challenges relevant to a society, such as poverty, unemployment, homelessness, promotion of safe and friendly neighbourhood, etc. (Rivera, Nickels, 2018). By representing the area of sociology, this thesis and research are particularly focused on the analysis of the roles of key non-governmental organisations engaged in community activities, i.e., the role played by community centres through their partnerships with various potential cross-sectoral actors (public, private, non-governmental, informal sectors) in local communities. As the partnership in a local network allows the community centre to function more effectively as a local leader contributing to the improvement of lives of community members in a given area, this paper analyses networking among local community actors in sharing resources, information, knowledge, and other resources for community change with a focus on non-governmental organisations acting on the territorial basis, i.e., community centres. This line of research has been chosen relying upon the insights from research by Ennis and West (2014) and Islam (2017) on a similar subject while arguing that NGOs are a sort of centre of civil power and expression in the community, a critical mass (i.e., made up of active community players). The community centre is regarded as an institutional representative of the community for networking with other sectors and influencing community-friendly decision-making. In addition, being a non-governmental sector organisation, the community centre generates ideas for the community development process while taking into account specific local needs and available resources. It is of note that the term *community centre*¹ was deliberately chosen in the research in order to highlight the central actor in the local community network whose role shall be explored and analysed in the thesis research.

What regards Lithuanian NGOs in general, it is important to note that, despite academic insights that NGO activities in Lithuania are considered to be still expanding and improving in terms of quality (Žalimienė, Rimšaitė, 2007; Bučaitė-Vilkė, Motiejūnaitė, 2011; Leonavičius, Kėrytė, 2014), in the general context, however, especially when comparing post-Soviet countries with Western democracies, it has to be admitted that the country's non-governmental sector is still developing and creating its activity traditions, and is still weak (Meyer, 2019). Researchers often emphasise such overly positive aspects as quite close contacts between NGOs and the community in which they function, customers' trust in the authority of organisations, their staff and volunteers filling of 'blank spots' left by the state "in the fields of provision of social services, assistance to at-risk groups,

¹ Non-governmental organisations functioning in local communities are more frequently termed community(-based) organisations rather than community centres. Yet, the legal status remains the same.

qualification improvement, and other areas of public interest” (Raišienė *et al.*, 2014, p. 154) which can be questioned or at least debated as to the extent the same qualities are universally common to the entire non-governmental sector, not just to some of its major players. Another question is whether the same qualities can also apply to local communities and community centres functioning within the local community while taking into account that the specific nature of community centres’ activities is associated with the local leadership, traditions, values, culture, economic activities, etc. All of this leads to the final question of the role played by community organisations in Lithuania. We may wonder what their actual purpose is. Research studies on Lithuanian community organisations are insufficient to answer these questions.

Despite a number of research and scientific studies carried out in Lithuania addressing non-governmental organisations, communities and their importance and empowerment in Lithuania, there is lack of sociological research analysing activities of NGOs, in particular, the role and activities of community centres in local communities. In Lithuania, studies about community-based organisations are fragmentary, mainly focused on rural community organisations, the functionality of community organisations, their role in self-government processes, and the nature of their services. In the context of the topic analysed in this paper, research studies by Lithuanian scientists can be divided into the following thematic groups: development and activity of the third-sector organisations and the civil society, their limits and importance in the state’s life (Gineitienė, Domarkas, 2000; Žiliukaitė, 2006; Šimašius, 2007; Butkevičienė, Vaidelytė, 2013; Mikulionienė, Gedvilaitė-Kordušienė, 2014; Kvieskienė, 2014; 2016); NGO activities and successful organisation management (Raišienė *et al.*, 2014); collaboration between third-sector organisations and the public sector (Bučaitė, Ambotaitė-Mazeliauskienė, 2005; Guogis, Gudelis, Stasiukynas, 2007; Butkevičienė, Vaidelytė, Šnapštienė, 2010; Valackienė, Žalnieriūnienė, 2015); cooperation and its transparency issues in the networking perspective in the field of social assistance (Bučaitė, 2003; 2004; 2007; Petrošius, Dirgėlienė, 2013); and NGO activities in securing well-being of individual groups of the society (mainly exclusion) (Žalimienė, Rimšaitė, 2007; Beneševičiūtė, 2013; 2014; 2015; Kėrytė, 2010). Attention is also paid to the participation of communities and community-based organisations in the process of self-government decision-making, self-government of local communities and their functionality (Valantiejus, 2003; Butkevičienė, 2006; Bučaitė, 2008; Nefas 2006; 2007; 2009; 2010; 2014; Poviliūnas, 2010; Pilipavičius, 2012) and the importance of rural NGOs for regional empowerment, functionality and activation (Aleksandravičius, Žukovskis, 2011; Čepienė, 2011; Mačiulytė, Dedeire and Prapiestienė, 2013; Atkočiūnienė *et al.*, 2014). However, there is no research on community organisations as actors involved in the development of Lithuanian local communities, whereas foreign authors and researchers in the field of non-governmental organisations emphasise namely the

importance of such research and the relevance of NGO involvement in various types of development processes (Jabeen, Yasmin, 2019).

The activity of community centers and the nature of services in Lithuania has been more actively studied during the last 10 to 15 years. Lack of human, intellectual, organisational capital, solidarity, cohesion feelings on local communities was observed. It is even mentioned that it is important to identify the performance characteristics of community organisations (Žiliukaitė, 2007). However, no research on this aspect (the role of NGOs) has been implemented in Lithuania to this date. Meanwhile, foreign authors and field researchers of non-governmental sector organisations emphasise the importance of such a research and the relevance of NGO involvement in various types of development processes (Jabeen, Yasmin, 2019). The aim of this work is to supplement the existing field of Lithuanian research on community centers (organisations), to update them by analysing the roles of community centers and their possible types in Lithuania. However, for the most part, the scientific novelty of the dissertation is related to the development of an instrument and method and its application to the research and analysis of the role of non-governmental organisations in Lithuania. The research of foreign scientists on the topic does not provide one universal research instrument suitable for analysing the specifics of Lithuania. Furthermore, for the first time, the empirical study of the roles of NGOs uses the concept of community development, which is combined with the theoretical paradigm of social networking.

Problem. Non-governmental organisations acting in local communities in Lithuania (community centres), unlike in Western democracies, are a new phenomenon. It has been driven, in principle, by the financial support of the European Union and national investments with the aim to encourage communality in rural areas. The peak of establishment of these organisations was observed only in 2003–2004. In addition, the activity of community centers in Lithuania is rather controversial as there is no tradition, no general approach and no consensus on the extent and scope of the activities of this group of NGOs. Thus the following questions arise: do they only have to absorb the funds allocated to local communities or do they create welfare in practice, do they develop the area in the qualitative way? It is noted that, at the moment of the establishment of community centers, extremely positive and ambitious goals were formulated. However, in practice, the objectives are qualitatively inherently unreachable. Therefore, the scientific problem of the dissertation is posed by the following fundamental question: what is the role (or roles) of community centres as the main non-governmental organisations acting in Lithuanian local communities, and what are their features?

Research object: The role of community centres in local communities.

Thesis aim: To reveal the role of Lithuanian community centres² as a form of non-governmental organisations in local communities.

The main objectives of the dissertation are:

1. To conceptualise the role of the main community-based non-governmental organisations – community centres – in local communities by formulating an analytical model for the analysis of this role.
2. To develop and substantiate research methodology for the role of non-governmental organisations in Lithuanian local communities by providing arguments for methodological solutions and methods of research implementation.
3. To carry out empirical analysis of the role of community centres in local communities and provide explanations based on the obtained results and the developed theoretical model.

Statements of the thesis to be defended:

1. The activity of community centres is theoretically linked to the performance of multifunctional activities aiming to meet the different needs and expectations of the local community. However, in reality, the practical activities and services of the organisations are quite limited in scope and poorly manifesting as multifunctional. This is due to a variety of different local community specificities.
2. The type of the organisation's role and specificities of its activities are mainly influenced by various social, economic, demographic situations of territories, historical experiences of local people, and the possibilities of social networking between local actors.
3. In the case of Lithuania, community centres may have traditional types of roles that are identified in Western democracies and also specific ones, characterised by activities that are based on control, administration and management rather than communality and solidarity, determined by lack of trust and excessive anonymity (and efforts towards it) among local residents.

Theoretical framework of the thesis. This dissertation paper is based on a social network theoretical approach which enables analysis of the relational ties/linkages between different actors of local community networks instead of the specific characteristics of the actors. The social network theoretical approach is combined with the community development conception which analyses the activity of non-governmental organisations. This combination of conceptions is an important aspect of a qualitative research aimed at exploring the role of community

² For the purpose of the research, community centres have been selected having regard to the community centre being the main form of non-governmental organisations prevalent in local communities.

centres as a group of non-governmental organisations in local communities. A social network is a set of actors and relationships between them (a partnership); it constitutes the space for actions determining transformations of the network due to the changeability of its members, shift in powers, etc. The action taking place in a local community or network is understood and interpreted as the friend-and-enemy acting towards a single goal, or, as argued by Castells (2005), the competition and partnership between various network actors taking place simultaneously. Therefore, it is namely the theoretical paradigm of networking which is selected as the paradigm likely to help to disclose the role of Lithuanian community centres in local communities. One of the arguments for this choice is that networks provide understanding of activities towards securing multidimensional welfare in the community (Gilchrist, 2009). There is “institutional, cultural, social” action taking place in networks (Nefas, 2006, p. 83) promoting the community to develop and improve its welfare, and demonstrating the contribution (or role) of network members in the process. The second argument is that, in spite of competition existing among the network members, the networking approach to community development focuses on positive changes, cohesion and solidarity (Ennis, West, 2014), which basically is a foundation for the community’s changes, development and progress. The third argument relates to networking as an approach which reveals the mechanism of community development, i.e., improvement of the living conditions, and it demonstrates the role played by the community centre through its participation in the process of development of a certain territory (community) (Ennis, West, 2014). In principle, this is a positive activity promoting orientation of the practical activities of the stakeholders (network actors) towards the satisfaction of individual and collective needs of the community and problem solving with the help of financial, human, institutional and other resources exchanged between resource-holding networkers, notwithstanding conflicts and power ‘shoving’ within the local community network (Poppo and Quinney, 2002).

In networking, local communities, various actors and their combinations are possible, depending on the specificities of the territory. Coaction or coexistence is possible both between the agents of all the four sectors (public, non-governmental, private, informal) or between combinations of sectors of society differing in terms of quantity and type (for example, there may be no private sector companies in the local community). It should be emphasised that all agents of the local network are interrelated through the dimension of carrying out activities in the local community and/or territory. In other words, even in the absence of partnership, i.e., in the absence of an obvious exchange of practical resources, there is territory-based interdependence between the local actors. Therefore, there can be at least minimum interaction between them even though such interaction is denied, not considered partnership and/or networking by the community actors themselves.

The theoretical research model presented in the thesis (Fig. 1) is based on the advantages of the networking paradigm which are useful for the analysis of the identification of the role community centres play in local communities:

- In the perspective of the network paradigm, actors and their actions are viewed as interdependent rather than independent, autonomous units;
- Relational ties between actors are “channels for transfer or ‘flow’ of resources (either material or immaterial)”;
- The network is structured on the basis of individuals’ views, environment and opportunities in a particular territory, i.e., each local community may build a different (individual) network of actors depending on the local situation, resources, traditions and other aspects;
- The network becomes a structure of long-term relations among its actors, i.e., networking empowers local community agents to be engaged, act, collaborate and show interest on continual basis rather than occasionally. In fact, this is driven by an emotional (psychological) property of networkers to be interested in how and where the exchanged resources are used (Wasserman and Faust, 1999, p. 4).

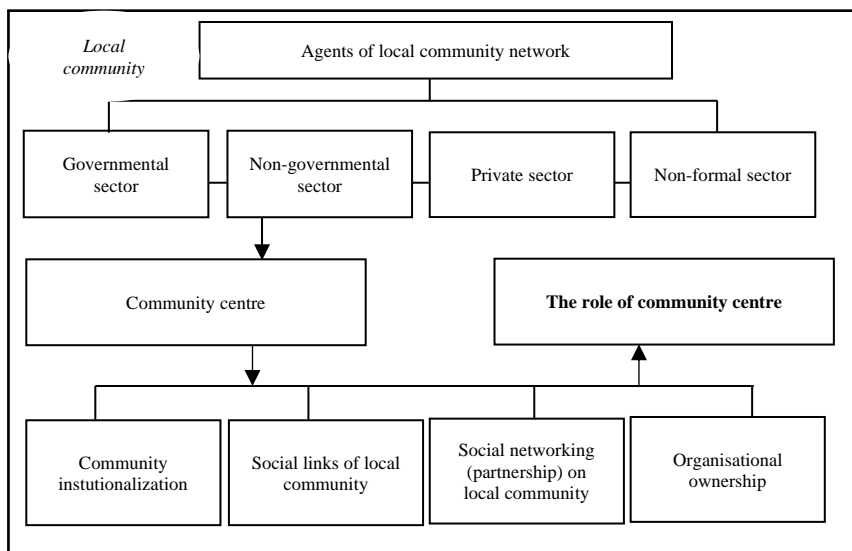

Figure 1. Conceptual Model of the Research

Methodological framework of the thesis. The conducted thesis research is a mixed-method research that integrates both quantitative and qualitative research elements. The strategy used in the research is the case study. The material for the empirical research was obtained in three stages: (1) through a questionnaire survey of community centre leaders, (2) through in-depth interviews with selected

research participants on the basis of the arguments listed in the second chapter of the thesis, and (3) through case studies in local communities. Given the qualitative nature of the research, there was no intention to comply with the strict requirements for the sample size and representativeness. The transferability aspect characteristic is applicable for qualitative research. The empirical research database contains 199 filled-out questionnaires and 32 in-depth interviews. The research data was analysed and illustrated by using *IBM SPSS 24*, *MS Excel* and *MAXQDA 2018* software packages. A detailed description of the empirical research methodology and procedures is provided in the second chapter of the thesis paper.

Given the specifics of the research object, qualitative research is the main focus of the thesis. A quantitative survey, i.e., a questionnaire survey of community centre leaders, is used for revealing the context and development trends of the case (the macro-level of the analysed phenomenon). For that reason, statistical analysis of the quantitative data is not presented in this paper in great detail. The quantitative data is provided and used to the necessary, useful or appropriate extent for the presentation of research findings and for the sake of better illustration of the conducted empirical research.

Thesis structure. The thesis consists of an introduction, three analytical chapters, conclusive findings, bibliographic sources and 7 annexes.

The aim of the first chapter of the thesis is to analyse the concepts of community and its development process thus revealing that a community is a structural group of the society which alters with time and changes its traditions and values. By relying upon works of foreign researchers, our analysis covers the main community development process and its content. On this basis, a theoretical research model is constructed which is appropriate to analyse the situation in Lithuania. In addition, for the reasons of consistency and understanding that the community as such is not a legal entity that could be legally recognised as an equal actor with institutions and companies in other sectors, the paper presents comprehensive analysis of NGO concepts, NGO performance characteristics and borderlines with other sectors by revealing the pluralism of definitions of the organisations functioning in this sector and the pluralism of their meanings. Finally, the paper discloses the distinctiveness of the community centre as one of a number of NGO-sector organisations, the principles, features and purpose of the activities of such organisations based on the insights, research findings, experiences, and observations of foreign authors and Lithuanian researchers. This chapter presents the classical models of cross-sectoral partnership analysed by foreign and Lithuanian researchers that assist in achieving the objective of the research.

The second chapter of the thesis introduces and substantiates the choice of the mixed – quantitative and qualitative – research approach, provides a thorough case study plan (strategy), presents and explains the empirical research model,

describes the methods of empirical data collection and analysis, and outlines the course and limits of the research.

The third chapter of the thesis contains analysis of the data obtained through the empirical research focusing on the role of community centres in local communities. The work is concluded with findings related to the types of the roles of Lithuanian community centres and the identified type-specific characteristics of the roles, i.e., answers to the research problems are provided.

Conclusions

1. The theoretical analysis of the development and functions of non-governmental organisations reveals the adaptability of the sector activities, their correspondence to the needs of the society and its challenges, the problems and development trends of the times. Whereas first-generation NGOs demonstrated characteristics typical exclusively to caritative (charitable) activities, the 21st century witnesses the blurring of boundaries of this sector and the convergence of activity goals with those pursued by institutions or companies in other sectors of the society (both public and private). This is reflected in the involvement of NGOs in areas that have long been considered as areas of activity and responsibility in other sectors: not only are public and social services provided, but social business projects are being developed to profit the organisation for its further development. On the one hand, such blurring of boundaries between sectors creates difficulties in identifying an organisation's sectoral dependency, which, in many cases, is unrecognised even by the legal status of the organisation. However, sectoral overlap opens up new opportunities for activities development and the diversity of services provided to the society, it enables citizens to become involved in their own well-being, in the development of ideas and initiatives, it promotes a sense of responsibility for their country's future, and broadens opportunities for cross-sectoral cooperation.
2. Community centres (or community-based organisations) differ from all other organisations belonging to the non-governmental sector by their adherence to the principle of territoriality (or its attribution) in the process of running their activities, i.e., they theoretically function within the administrative boundaries of local communities. In practice, these boundaries may vary depending on the specific characteristics, needs, objectives, etc. of the local territory and its community. The specificities of the activities of the organisations are most closely related to the initiation and implementation of changes in local communities, i.e., participation in the community development process as community centres are considered multifunctional non-governmental organisations with a very broad activity area ranging from economic, environmental and social to educational, cultural, educational, and other activities. In Lithuania, the legal status of community organisations is limited

to associations. This narrows the scope of the community centres' activities in legal terms as community centres are deprived of the possibility to act on a larger scale from the legal perspective, i.e., as public institutions, charities and sponsorship funds. However, this contributes more to crystallising and fleshing out the possibility to identify NGOs representing the interests of the local community rather than significantly restricts their activities in one way or another.

3. Analysis of the role of community centres in local communities is based on the concept of community development and social network theoretical approach which helps to identify the actors of the network (the territory of the local community), the functions of each of them, and the nature of their involvement in the territory's development process, potential exchange of resources between agents, critical aspects in competing for (or negotiating) the powers to distribute the available resources or the resources supplied by other agents while making decisions that are important for the local community and organisation, and accessing information and managing it. The theoretical paradigm employed for this analysis requires taking into account the specificity of the situation, the circumstances and experiences, while concurrently linking conflict and consensus and thus translating the research on the roles of community centres into the interpretation of tangled synthesis of unique communal experiences and attitudes.
4. The empirical research of the key non-governmental organisations functioning in local communities revealed that:
 - 4.1. Community centres functioning in Lithuania can be divided into several groups by the types of their roles: service providers, negotiators, controlling intermediaries and administrators, and various possible modifications of these roles. Each of these role types can be identified on the basis of the nature of community activities, the specificities of services, the available resources (financial, human or infrastructural), the nature of relationships, the partnership among the actors of the local community network, and the created changes in the quality of life in the local community.
 - 4.2. The role of community centres (their activities) in Lithuanian local communities is not unambiguous and is highly dependent on the social, economic, demographic situation, historical local experience, and on the networking possibilities between the local actors in the territory. It means that the identification of the role types of the organisations in this context requires subjectivist-interpretive analysis where reality is subjective and is perceived through interpretation of the positions expressed by research participants. It should be emphasised that the type of the organisational role acquired at the outset is not static and final. Changing expectations and needs of the local community may and

should change the development trends, methods and techniques of the organisation's activities so that to ensure their durability, sustainability and continuity in the perspective of community-based organisation activities. In that regard, the research participants can be divided into two groups of community centres:

- (a) the first group of organisations is the one where the nature of activity remains unchanged. The activity and functionality of the organisation is perceived by members of the community as the shared values, relational ties and connections among the local people and the organisation of social assistance in partnership with local self-government bodies without changing the role of the community centre (and the nature of its activities at the same time) and clearly understanding the completion of its activities in the perspective of the organisation (especially in the case of a service provider);
 - (b) the second group of organisations are the ones whose activities change the nature of the organisation. In this case, the multifunctionality of CC activities is highlighted while moving from one type of the organisation role to another, more reflective of the nature of the activity in the current situation (mostly reflected in the negotiator and controlling agent cases)).
- 4.3. Although organisations set very wide-ranging activity goals upon their establishment, in practice, they often deviate from the original goals to narrow activities for which there is pressing need in the local community or which the organisation is capable of carrying out. This is due to: (1) lack of strategic planning of activities and (2) various problems specific to local communities: lack of involvement of community members in community activities, lack of intellectual, financial, infrastructural capitals. This is particularly evident in rural, regional, demographically poor local communities. They have problems with the temporal activity of community organisations and the lack of continuity, spontaneous activities and services focused solely on short-term projects. Meanwhile, organisations pursuing multifunctional activities in local communities need not only an abundance of members, a variety of financial resources, a favourable demographic situation and good geographical location (a city, or being adjacent to a city), but also a long-standing and evolving tradition of community, high performance goals, enhancement the quality of life, strengthening of the bargaining power of the community center to address issues and decisions that are relevant to the local population, and engaging in more active networking with agents from other sectors as it is understood in this study.
- 4.4. According to the research, there are two sectors the actors of which can be singled out in the context of community networking activities, i.e., the

non-governmental sector (community centre), and the public sector (various public institutions operating in the territory). Depending on the position the NGO holds in the relationships with the public sector institutions (or the type of role it plays), the community centre is regarded as an equal partner (in the case of a controlling intermediary or the negotiator's role) to the representatives of the public sector in community development activities, or as a 'younger brother' partially funded by and dependent on the public sector support and assistance (in case of a service provider), or a hostile, conflicting organisation (in the case of the role of the administrator). Equivalent partnerships between the two sectors are characterised by co-operation and complementarity models (particularly in the case of the negotiator), and hostile, non-cooperative relationships by the confrontation and co-optation models (particularly in the case of the administrator). Taking into account the multiplicity and diversity of the public-sector representatives operating in the territory, partnerships are being developed between community centres and schools, libraries, health care and cultural institutions. By contrast, involvement of the private sector in the networking of local community members is often fairly limited (with the exception of organisations playing the role of negotiators and, in part, of controlling intermediaries). This can be explained by the fact that the private sector is seen as a financial donor for 'occasional' funding of community centre activities while still being excluded from the possibility of generating ideas, implementing joint business projects, etc. Collaboration with other non-governmental organisations is also rather symbolic, fragmented, and often of competitive nature.

- 4.5. Among the community centers acting in Lithuania, one can see the types of roles specific to Western democracies (negotiator, service provider) and specific types of control, administrative, managerial rather than community-based, solidarity activities (controlling mediator, administrator). The three types of roles of the Lithuanian community centers identified and interpreted by empirical research – negotiator, service provider, controlling mediator – correspond to the specifics and problems existing in local communities. Meanwhile, the community centre's role of the 'administrator' activity is in conflict with those of the organisation and the local population regarding the direction and nature of the organisation's activities. As the study revealed, this role of the community center has little in common with the community and the civil society, whereas the local community, in which such an organisation is engaged in its activity, suffers from a low level of trust and non-cooperation among the population.

References / Literatūra

1. Aleksandravičius, A., & Žukovskis, J. (2011). Kaimo bendruomenių raida ir jų veiklos tikslai: siekiant darnumo visuomenėje. *Management theory and studies for rural bussines and infrastructure development*, 1 (25), 1-9.
2. Atkočiūnienė, V., Aleksandravičius, A., Kiaušienė, I., Vazonienė, G., Pakeltienė, R., & Lukė, R. (2014). *Kaimo socialinės infrastruktūros vystymas siekiant užtikrinti teritorinę ir socialinę sanglaudą*. Mokslo studija. Akademija: Aleksandro Stulginskio universitetas.
3. Beneševičiūtė, I. (2013). Įgalinančio dialogo poreikis ir patirtis plėtojant socialines paslaugas nevyriausybinėje neįgaliųjų organizacijoje. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 11 (1), 157-182.
4. Beneševičiūtė, I. (2014). Neįgaliųjų socialinis dalyvavimas neįgaliųjų nevyriausybinių organizacijų veiklose. *Pedagogika*, 15 (3), 147-162.
5. Beneševičiūtė, I. (2015). Nevyriausybinių neįgaliųjų organizacijų veiklos plėtotė socialinės integracijos kontekste. *STEPP: socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 11 , 66-79.
6. Bučaitė, J. (2003). Šiuolaikinės miesto bendruomenės formos Lietuvoje. *Mūsų socialinis kapitalas - žinios: konferencijos pranešimų medžiaga*, 217-225.
7. Bučaitė, J. (2004). Pagrindinės bendruomenės centrų problemos bendradarbiavimo su savivaldybe paramos skyrimo proceso metu. *Vietos valdžios ir NVO bendradarbiavimo skaidrumas*, 77-80.
8. Bučaitė, J. (2007). Vietos bendruomenių dalyvavimas savivaldoje: galimybės ir / ar apribojimai? *Socialinių mokslų doktorantų ir jaunųjų mokslininkų konferencija. Tarpdisciplininis diskursas socialiniuose moksluose: patirtis, galimybės ir ribos: pranešimų medžiaga*, 38 - 41.
9. Bučaitė, J. (2008). *Tinklaveikos raiška vietos bendruomenėje. Daktaro disertacija. Sociologija (S05)*. Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
10. Bučaitė, J., & Ambotaitė-Mazeliauskienė, I. (2005). Instituciniai tinklai ir socialinis pasitikėjimas savivaldybės ir nevyriausybinių organizacijų sąveikoje. *Viešojo politika ir administravimas*, 13, 74–82.
11. Bučaitė-Vilkė, J., & Motiejūnaitė, D. (2011). Tarpinstitucinės partnerystės ir pilietinio sektoriaus vaidmuo, sprendžiant vietos problemas. *Socialinis darbas*, 10 (1), 86-92.
12. Bullen, P. (2007). *Community development models and language*. [žiūrėta 2017 05 15]. Prieiga per internetą: www.mapl.com.au/comdevmodel.pdf
13. Butkevičienė, E. (2006). *Informacinių technologijų sklaida kaimo bendruomenėse: Lietuvos atvejis. Daktaro disertacija. Sociologija (S05)*. Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
14. Butkevičienė E., Vaidelytė, E., & Šnapštienė, R. (2010). Role of Civil Organizations in Local Governance: Theoretical Approaches and Empirical Challenges in Lithuania. *Viešojo politika ir administravimas*, 33, 35–44.

15. Butkevičienė, E., & Vaidelytė, E. (2013). *Nevyriausybines organizacijos ir ju veikla*. Kaunas: Technologija.
16. Castells, M. (2005). *Tinklaveikos visuomenės raida*. Poligrafija ir informatika.
17. Chaskin, R.J., & Joseph, M.L. (2010). Building “Community” in Mixed-Income Developments. Assumptions, Approaches, and Early Experiences. *Urban Affairs Review*, 45 (3), 299-335.
18. Ennis, G., & West, D. (2014). Community Development and Umbrella Bodies: Networking for Neighbourhood Change. *British Journal of Social Work*, 44, 1582-1601.
19. Gilchrist, A. (2009). *The well-connected Community. A Networking Approach to Community Development*. The Policy Press.
20. Gineitienė, D., & Domarkas, V. (2000). *Visuomeninių organizacijų įtaka viešojo administravimo institucijoms*. Kaunas: Technologija.
21. Green, G.P., & Goetting, A. (2010). *Mobilizing Communities: Asset Building as a Community Development Strategy*. Philadelphia PA: Temple University Press.
22. Green, G.P., & Haines, A. (2011). *Asset Building & Community Development*. SAGE.
23. Guogis, A., Gudelis, D., & Stasiukynas, A. (2007). Nevyriausybinių organizacijų ir savivaldybių santykių reikšmė, plėtojant vietinę demokratiją: atvejo tyrimai dviejose Lietuvos savivaldybėse. *Viešoji politika ir administravimas*, 22, 47-56.
24. Islam, M. (2015). NGOs’ Social Capital Development Initiatives for Social Welfare: Bangladesh Experience. *Global Social Welfare*, 2 (4), 167–176.
25. Islam, M. (2017). Non-governmental organizations and community development in Bangladesh. *International Social Work*, 60 (2), 479–493.
26. Jabeen, S., & Yasmin, N. (2019). An analysis of the operative capacity of non-governmental organizations in the Southern region of Punjab Province, Pakistan. *Community Development Journal*, 54 (2), 310-328.
27. Kenny, S., Hasan, A., & Fanany, I. (2017). Community development in Indonesia. *Community Development Journal*, 52 (1), 107–124.
28. Kėrytė, Ž. (2010). Pilietiškumo konstravimas globalumo kontekste: NVO vaidmens kaita Lietuvoje. *Kultūra ir visuomenė*, 1 (2), 67-83.
29. Kvieskienė, G. (2014). *Viešojo, privataus ir NVO sektoriaus socialinė partnerystė*. Tyrimo ataskaita. Vilnius: NVO vaikams konfederacija. [žiūrėta 2016 01 26] Prieiga per internetą: <http://www.esparama.lt/documents/10157/490675/Tyrimas+NVO+akademija.pdf/259b08bc-4236-455c-a315-169b23e4ef42>
30. Kvieskienė, G. (2016). Viešojo, privataus ir NVO sektoriaus partnerystė: tyrimo pristatymas. *Socialinis ugdymas*, 43 (2), 78-89.

31. Leonavičius, V., & Kėrytė, Ž. (2014). Lietuvos psichosocialines paslaugas teikiančių NVO socialinio ir ekonominio matmens darna. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 1, 186-204.
32. Mačiulytė, J., Dedeire, M., & Prapiestienė, R. (2013). Lietuvos kaimo bendruomenės ir lokalinis vystymas. *Geografija*, 49 (1), 69–81.
33. Mikulionienė, S., & Gedvilaitė-Kordušienė, M. (2014). Lietuvos gyventojų senėjimas XXI a. pradžioje: demografinis ir gyvenimo kokybės aspektai. *Lietuvos socialinė raida*, 3, 25-42.
34. Meyer, M., Moder, C., Neumayr, M., & Vandom, P. (2019). Civil Society and Its Institutional Context in CEE. *Voluntas*, 30 (1), 1-17.
35. Nefas, S. (2006). Funkcionali vietos bendruomenė kaip pilietinės visuomenės pagrindas. *Viešojo politika ir administravimas*, 17, 81-90.
36. Nefas, S. (2007). *Funkcionali vietos bendruomenė Lietuvos kaimuose ir miesteliuose. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas (03S)*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
37. Nefas, S. (2009). Socialinės pagalbos žmogui organizavimas - vietos bendruomenės funkcija. *Socialinis ugdymas*, 8 (19), 48-58.
38. Nefas, S. (2010). Savivaldybių bendruomeniškumo indeksas. *Konferencija "Vietos savivalda ir bendruomenės Lietuvoje"*, 42-45. Vilnius.
39. Nefas, S. (2014). Local Democracy and Instruments of its Functionality in Local Self-government in Lithuania: Case Study of Alytus and Sirvintos Municipalities. *International Journal of Arts and Commerce*, 3 (2), 70-80.
40. Nefas, S., Smalskys, V., & Šlapkauskas, V. (2011). *Demokratija ir vietos bendruomenė Lietuvoje*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
41. Overs, U. (2016). Bendruomenės organizavimas ir socialinio darbo su grupėmis patirtis: Vokietijos atvejis. Seminaras. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
42. Phillips, N. (2017). Socialinis verslas ir pažeidžiamų grupių integracija. Konferencijos pranešimas. *Socialinio verslo forumas*. Vilnius.
43. Pilipavičius, V. (2011). Bendruomeninio verslumo formavimas ir kaimo vietovių konkurencingumo stiprinimas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 4 (24), 169-178.
44. Popple, K., & Quinney, A. (2002). Theory and practice of community development: a case study from the United Kingdom. *Journal of the Community Development Society*, 33 (1), 71-85.
45. Poviliūnas, A. (2010). Lietuvos kaimo bendruomenių sąjūdis. *Konferencija "Vietos savivalda ir bendruomenės Lietuvoje"*, 55-61. Vilnius.
46. Quiroz-Niño, C., & Blanco-Encomienda, F.J. (2017). Participation in decision-making processes of community development agents: a study from Peru. *Community Development Journal*, 54 (2), 329-351.
47. Raišienė, A.G., Vanagas, R., Žuromskaitė, B., Stasiukynas, A., Dromantaitė, A., Girčys, A.P., Tamošiūnaitė, R., & Bileišis, M. (2014). *Veiksmingos vadybos*

- gairės: teorinės įžvalgos ir Lietuvos organizacijų atvejai. Mokslo studija.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
48. Rivera, J.D., & Nickels, A.E. (2018). Democratizing Community Development Policy and Administration. In A. E. Nickels, & J. D. Rivera, *Community Development and Public Administration Theory. Promoting Democratic Principles to Improve Communities*, (pp.19-43). Taylor & Francis.
 49. Stanica, V. (2014). *Community Development: Case Studies*. Cluj-Napoca: Accent.
 50. Šimašius, R. (2007). *Ne pelno organizacijos. Prigimtis ir reglamentavimas*. Vilnius: Eugrimas.
 51. Tang, N., & Sun, F. (2017). Shequ construction and service development in urban China: an examination of the Shenzhen model. *Community Development Journal*, 52 (1), 10-20.
 52. Valackienė, A., & Žalnieriūnienė, E. (2015). Bendruomenės dalyvavimas savivaldos procesuose: vietos bendruomenės atvejo analizė. *Tiltai*, 2, 21-38.
 53. Valantiejus, A. (2003). Sociologiniai bendruomenės sąvokos aspektai. *Lietuvių katalikų mokslo akademijos suvažiavimo darbai*, 18, 461-473.
 54. Wasserman, S., & Faust, K. (1999). *Social Network Analysis: Methods and Applications*. Cambridge University Press.
 55. Žalimienė, L., & Rimšaitė, E. (2007). Nevyriausybių organizacijų metamorfozės - nuo labdaringos pagalbos vargšams XVIII amžiuje iki socialinių paslaugų rinkos dalyvio šiuolaikinėje visuomenėje. *Socialinis darbas*, 6 (1), 83-95.
 56. Žiliukaitė, R. (2006). Ką renkamės - laisvę telktis ar likti nuošalyje? In A. Ramonaitė, & R. Žiliukaitė, *Neatrasta galia: Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis* (pp. 20-42). Versus aureus.

LIST OF PUBLICATIONS

- Vorevičienė, J. (2018). Lietuvos bendruomenių centrų veikla vietos bendruomenėse. Kiekybinio tyrimo apžvalga. *Regional formation and development studies*, 25 (2), 106-118.
- Vorevičienė, J. (2016). Nevyriausybinų organizacijų vaidmuo užtikrinant socialinę gerovę: teorinės prielaidos sociologijoje. *Jaunųjų mokslininkų darbai = Journal of young scientists*, 2, 50-61.
- Vorevičienė, J. (2016). Trečiasis sektorius ir socialinė gerovė: nevyriausybinų organizacijų vaidmuo gerovės valstybėje. *Kultūra ir visuomenė: socialinių tyrimų žurnalas = Culture and society: journal of social research*, 7, 49-71.

LIST OF PRESENTATIONS

- J.Voreviciene. „The Typology of the Roles of Lithuanian Community Centres in Local Communities.” The 22nd International Scientific Conference “Society and Culture: Signs and Symbols of the Era.” Liepaja, Latvia. 2019 05 15 – 16.
- J. Voreviciene. „The Role of Lithuanian Community Centres in Local Communities Development.” The international conference „Current Challenges of Local and Regional Development.” Poland, Poznan, 2018 09 11 – 13.
- J. Voreviciene. „The Activity of Lithuanian Community Organizations in Local Communities: a Review of Quantitative Survey.” The 13th international conference „Welfare in the 21st Century: Challenge and Solutions.” Klaipeda, Lithuania, 2018 05 24 – 25.
- J. Vorevičienė. „Bendruomenė ir jos organizacijų reikšmė socialinės gerovės užtikrinimui“. XV-oji studentų mokslinė konferencija „Mokslo horizontai: jaunųjų tyrėjų išvalgos. Kaunas, Lietuva, 2017 04 28.
- J. Voreviciene. „The Role of Non-Governmental Organization in Social Welfare Development in Lithuania: Activity and Services of Community Cetres“ (PhD thesis project presentation at International Course for PhD Students. Rogow, Poland, 2016 11 28 – 12 02.
- J. Voreviciene. „The Role of Non-Governmental Organizations in the Development of Family Social Welfare in Lithuania”. The 4th annual international scientific-practical conference “Science and Education in Globalization.” Panevezys, Lithuania, 2016 11 25.
- J. Voreviciene. “The Role of Non-governmental Organizations in the Implementation of Family Policy in Lithuania: A Case of Kaunas City”. The 3rd international conference on „Comparative Public Administration and Management: Intellectual Capital, Knowledge & Performance”. Kaunas, Lithuania, 2016 06 13.

- J. Vorevičienė. „Nevyriausybines organizacijos kaip socialines įtraukties agentas Lietuvoje“. II-oji nacionalinė jaunųjų sociologų ir antropologų konferencija „Aktualūs sociologijos ir antropologijos tyrimai: problemos ir kontekstai“. Kaunas, Lietuva, 2016 04 22.
- J. Vorevičienė. „Lietuvos nevyriausybinių organizacijų veikla integruojant į darbo rinką socialinę riziką ir socialinę atskirtį patiriančius asmenis“. VI-oji tarptautinė mokslinė – praktinė konferencija „Sistemoteorinės profesinio rengimo kaitos dimensijos. Kūrybingos, atsakingos ir atviros asmenybės ugdymas/į ateities Europai“. Kaunas, Lietuva, 2015 11 26 – 27.

ADDITIONAL TRAININGS

- Metodologiniai mokymai „Kokybinių duomenų analizė su MAXQDA“, 2018 06 11, 15, Kauno technologijos universitetas, Lietuva.
- Methodological training „Introduction to Multilevel Modelling“, 2018 05 15 – 17, Kaunas University of Technology, Lithuania.
- Metodologinis seminaras „Kokybiniai interviu: praktika ir duomenų analizė“, 2017 10 27, 30, Kauno technologijos universitetas, Lietuva.
- Baltic University Programme international, multicultural, interdisciplinary course - training for PhD Students, 2016 11 28 – 12 02, Rogow, Poland.
- Kaunas University of Technology 1st international PhD Summer School. Palanga, Lithuania, 2016 08 23 – 26.
- Seminaras „Bendruomenės organizavimas ir socialinio darbo su grupėmis patirtis: Vokietijos atvejis“. Kaunas, Lietuva, 2016 08 11.
- Foster seminaras „Atvirasis mokslas jauniesiems tyrėjams: iššūkiai ir galimybės“, Kaunas, Lietuva, 2015 10 29.

ABOUT THE AUTHOR

VOREVICIENE, JURGITA

Academic background:

2009 – 2013. Bachelor studies at Vytautas Magnus University (Bachelor’s degree in Public Administration).

2013 – 2015. Master studies at Kaunas University of Technology (Master’s degree in Social policy (with honors)).

2015 – 2019. Doctoral studies in Sociology at Kaunas University of Technology.

Scientific interests: community, community development, community-based organizations, non-governmental organizations, qualitative research methodology.

E-mail: jurgita.j.voreviciene@gmail.com

REZIUMĖ

Temos aktualumas ir naujumas. Nevyriausybinų organizacijų veikla yra siejama su demokratiškos, sąmoningos pilietinės visuomenės egzistavimu, kuri, pasitelkdama NVO kaip legitimų santykių su kitais sektoriais įrankį, siekia kompensuoti, amortizuoti viešojo ir privataus sektorių galias piliečių socialiniame, kultūriniame, ekonominiame gyvenime (Quiroz-Niño, Blanco-Encomienda, 2017). Tokiu būdu skatinama ne tik aktyvi pilietinė veikla, tačiau ir bendruomeniškumas, partnerystė tarp skirtingų sektorių veikėjų, siekiant įvairių su žmonių gerove susijusių tikslų įgyvendinimo. Minėtasis bendruomeniškumas, prie kurio skatinimo vienos daugiausiai prisidedančių yra nevyriausybines organizacijos, bendrąja, labiau tradicine šios sąvokos prasme apibūdinamas kaip veikla, didinanti fizinį, emocinį saugumą, padedanti visuomenės nariams save realizuoti, „imtis kuriamosios veiklos“, padedančios ir reikalingos žmonių bei jų grupių gyvenimo sąlygų gerinimui, įvairių kylančių poreikių užtikrinimui (Nefas, Smalskys ir Šlapkauskas, 2011, p. 114). Vienijimasis, būrimasis kultūrinei, aplinkos tvarkymo, įvairių, poreikį atitinkančių, paslaugų teikimo veiklai svarbus ir identiteto, vietos tradicijų, vertybių išlaikymui (Stanica, 2014). Neretai, kalbant apie bendruomenes, bendruomenėse veikiančias nevyriausybes organizacijas bei jų vykdomas veiklas, bendruomeniškumas yra apibūdinamas per ne lyg nukrypstant į kraštutinumus: yra per ne lyg romantizuojamas, suteikiant tam laimės, pilnatvės, savirealizacijos, tam tikrų norų išsipildymo apibūdinimus, individams veikiant bendruomenėse arba yra pakankamai neįvertinamas kaip galimas svarbus veiksnys, paspartinantis žmonių gerovės, teritorijos vystymosi procesus. Viena vertus nėra iki galo teisinga apie bendruomeniškumą kalbėti jį romantizuojant, kaip tam tikrą struktūrą, kuri tarsi savaime egzistuoja ar kyla, vos įkūrus teritorijoje bendruomenės interesams atstovaujančią nevyriausybines organizaciją, kuri pati savaime sujungia asmenis, atskirus vietos tarpsektorinius veikėjus. Kita vertus, atsižvelgiant į konkretų teritorijos kontekstą, individualią bendruomenės kaip vietos istorinę patirtį, socialinę, demografinę, ekonominę situaciją, egzistuoja ir skirtingas bendruomeniškumo pobūdis, poreikis ir specifinės veiklos tam realizuoti. Todėl tam tikrais atvejais nevyriausybines organizacijos, suvienijančios veikloje vietos gyventojus, įkūrimas gali būti nuoroda į vienokia ar kitokia forma egzistuojantį bendruomeniškumą, t. y. bendruomenės centras kyla iš bendruomeniškumo egzistavimo, jo vystymosi ir poreikio legitimuoti iš to kylančią veiklą.

Bendruomenei, jos interesams atstovaujanti nevyriausybines organizacija idealiu atveju galėtų būti ta, kuri „formuoja gyvenimo būdą, tautiškumą ir etnokultūrą bei valstybingumo sanklodą“, kuri atstovauja vietos gyventojams problemų, poreikių diskusijose, sprendimų priėmimo procesuose su kitų sektorių partneriais (Pilipavičius, 2011, p. 169), kuri yra aktyvus veikėjas, gebantis prisiimti tam tikrą vaidmenį ir atsakomybę už vietos bendruomenės gerovę. Tuo tarpu bendruomenės centras – pagrindinė vietos bendruomenėms atstovaujanti

organizacija ir yra ta jėga, kuri turi savyje potencialo keisti vietos gyventojų gyvenimo kokybę, įveikti egzistuojančius iššūkius bei įgyvendinti priemones, veiklas, kurioms reikalinga visų narių įgūdžių, resursų mobilizacija, aktyvus įsitraukimas į bendruomenės gerbūvio kūrimo, gerovės didinimo veiklą (Chaskin, Joseph, 2010). Dėl šios priežasties nevyriausybinų organizacijų, mobilizuojančių, motyvuojančių bendruomeninei veiklai gyventojus, prisidedančių prie pilietinio įsitraukimo didinimo, poreikis didėja. Kaip pastebi užsienio šalių tyrėjai bei vietos bendruomenių centruose dirbantys praktikai, įvairios egzistuojančios socialinės, ekonominės, demografinės, aplinkosauginės ir kt. problemos neturi tapti gyventojų ir institucijų, organizacijų, namų ūkių, šeimų neveiklumo, apatijos priežastimi. Atvirkščiai Vakarų Europos, Skandinavijos šalių pavyzdžiai rodo, jog sudėtinga socialinė, ekonominė ir net demografinė padėtis piliečius skatina susitelkti į bendruomenes, didina NVO veiklos joje poreikį dėl konkrečios vietovės gerovės, jos patrauklumo išlaikymo, vystymosi, identiteto, kultūros, tradicijų tausojimo, pilietinio solidarumo ir kt. skatinimo (Phillips, 2017; Overs, 2016). Šios išvalgos atskleidžia, jog šiuolaikinis bendruomeniškumas yra svarbus ne tiek dėl nuasmenintos, altruistiškos veiklos, tačiau dėl siekio sukurti pokytį tam naudojant ne tradicinius ir nusistovėjusius metodus, būdus, o naujus, inovatyvius sprendimus – skatinant asmenų ir jų grupių individualumą, veiklos būdus, apjungiančius ne tik žmones kaip bendruomenę, kaip grupę, tačiau labiau akcentuojant bendruomenės narių gebėjimus ir disponuojamus įvairialypius išteklius: socialinį, kultūrinį, ekonominį kapitalus, disponuojamus ryšius. Visa tai – siekis ir galimybė pokyčiams, kurie atitinka vietos gyventojų poreikius, lūkesčius, interesus. Pastarojo dešimtmečio moksliniai tyrimai taip pat atskleidžia, kad į bendruomeniškumą, nevyriausybinų organizacijų, veikiančių vietos bendruomenių vystymosi tikslais, veiklą derėtų žvelgti ne per ilgalaikių, nuo seno egzistuojančių tradicijų, tačiau per esamojo laikmečio ir jo keliamų iššūkių, teikiamų privalumų prizmę. Todėl, analizuojant ir šio darbo objektą, svarbiu aspektu laikomi kontekstas ir situacija, kuri ne būtinai atitinka tradicinę, tarsi šimtmečiais žinomą ir pažįstamą bendruomeninės veiklos ir bendruomeniškumo vertybių, bendruomenių organizacijų veiklos sampratą. Būtent todėl užsienio mokslininkų darbuose, nevyriausybinų organizacijų, bendruomeniškumo, bendruomenių tyrimuose, vis dažniau galima sutikti bendruomenių vystymosi koncepciją (Ennis, West, 2014; Islam, 2015; 2017; Gilchrist, 2009; Green, Goetting, 2010; Green, Haines, 2011; Tang, Sun, 2017; Kenny, Hasan, Fanany, 2017 ir kt.), kuri Lietuvoje ne itin populiari ir menkai tirta. Pastaroji koncepcija politikos mokslų srityje siejama su pilietiniais judėjimais, ekonomikoje – su valdžios finansine parama bendruomenėms, socialiniame darbe – su socialinėmis paslaugomis, sociologijoje – su visų suinteresuotų pusių tinklaveika arba bendradarbiavimu (Bullen, 2007), viešajame administravime – į bendruomenės vystymosi procesą yra žvelgiama kaip į politinių priemonių ir būdų, iniciuotų politikos formuotojų, sritį, siekiant spręsti aktualiausias konkrečiai visuomenei

problemas bei iššūkius: skurdą, bedarbystę, benamystę, saugios, draugiškos kaimynystės skatinimą ir kt. (Rivera, Nickels, 2018). Šis darbas ir jo tyrimas, atstovaudamas sociologijos mokslo sričiai, būtent ir yra orientuotas į pagrindinių vietos bendruomenėse veiklą vykdančių nevyriausybinių organizacijų – bendruomenių centrų vaidmens, kurį šie vaidina bendradarbiaudami su įvairiais galimais vietos bendruomenės tarpsektoriniais veikėjais – valstybinu, nevyriausybiniu, privačiu, neformaliu sektoriais, analizę. Kadangi partnerystė vietos tinkle leidžia efektyviau veikti bendruomenės centrui kaip vietos lyderiui, prisidedant prie konkrečios teritorijos bendruomenės narių gyvenimo gerinimo, darbe analizuojamas vietos bendruomenių veikėjų bendradarbiavimas, mainantis turimais ištekliais, informacija, žiniomis ir kt. resursais, siekiant bendruomenėse pokyčio, kur didžiausias dėmesys skiriamas nevyriausybinei organizacijai, veikiančiai teritoriškumo principu, – bendruomenės centrui. Tokia tyrimo kryptis pasirinkta remiantis Ennis ir West (2014) bei Islam (2017) atliktų tyrimų analogiška tema išvalgomis, jog NVO yra savotiškas pilietinės galios ir saviraiškos centras bendruomenėje, kritinė (t. y. sudaryta iš aktyvių bendruomenės veikėjų) jos masė. Bendruomenės centras yra laikomas, traktuojamas bendruomenės instituciniu atstovu bendradarbiaujant su kitais sektoriais ir siekiant daryti įtaką palankių bendruomenei sprendimų priėmimo. Taip pat bendruomenės centre, kuris yra viena iš nevyriausybinių sektoriaus organizacijų, generuojamos bendruomenės vystymosi proceso idėjos, atsižvelgiant į specifinius vietos poreikius bei disponuojamus resursus. Svarbu akcentuoti tai, kad bendruomenės centro³ sąvoka tyrime pasirinkta sąmoningai siekiant išryškinti centrinę vietos bendruomenės tinklo veikėją, kurio vaidmuo bus tiriamas, analizuojamas šio darbo tyrimu.

Kalbant apskritai apie Lietuvos nevyriausybines organizacijas, svarbu akcentuoti tai, jog nepaisant mokslininkų daromų išvalgų apie tai, kad nevyriausybinių organizacijų veikla Lietuvoje traktuojama kaip vis dar besiplečianti, gerėjanti kokybės prasme (Žalimienė, Rimšaitė, 2007; Bučaitė-Vilkė, Motiejūnaitė, 2011; Leonavičius, Kėrytė, 2014), vis dėl to bendrame kontekste, ypač lyginant posovietines šalis su Vakarų demokratinėmis šalimis, tenka sutikti su pastebėjimu, jog mūsų šalies nevyriausybinius sektorius vis dar besiformuojantis, tebekuriantis savo veiklos tradicijas ir gana silpnas (Meyer, 2019). Neretai tyrėjų yra akcentuojami tokie pernelyg pozityvūs aspektai, kaip nevyriausybinių organizacijų turimas gana artimas kontaktas su bendruomene, kurioje jos vykdo veiklą, pasitikėjimas organizacijų ir jų darbuotojų, savanorių autoritetu tarp klientų, valstybės paliktų „baltųjų dėmių“ užpildymas „socialinių paslaugų teikimo, pagalbos rizikos grupėms, kvalifikacijos kėlimo bei kitose visuomenei svarbiose srityse“ (Raišienė ir kt., 2014, p. 154) gali būti

³ Vietos bendruomenėse veikiančios nevyriausybines organizacijos dažniau yra pavadinamos bendruomeninėmis organizacijomis nei bendruomenių centrais, tačiau teisinis statusas išlieka tas pats.

kvestionuojami ar mažų mažiausiai diskutuojama apie tai, kiek tos pačios savybės universaliai būdingos visam nevyriausybiniam sektoriui, o ne tik keliems didžiausiems jo veikėjams? Be to – ar tos pačios savybės gali būti pritaikomos ir vietos bendruomenėms, jose veikiantiems bendruomenių centrams, kurių veiklos specifika susijusi su lyderyste vietos teritorijoje, su tradicijomis, vertybėmis, kultūra, ūkine veikla ir t.t. ? Visa tai veda prie klausimo – kokių vis dėlto vaidmenį vaidina Lietuvoje bendruomenių organizacijos? Kokia jų paskirtis? Mokslo tyrimų apie bendruomenių organizacijas, egzistuojančių Lietuvoje, yra nepakankami, kad atsakytų į minėtus klausimus.

Nepaisant to, jog tiek apie nevyriausybinės organizacijas, tiek apie bendruomenes ir jų svarbą bei įgalinimą Lietuvoje atlikta nemažai tyrimų, mokslo studijų, tačiau sociologinių tyrimų, kuriuose būtų analizuojama nevyriausybinių organizacijų veikla, konkrečiai – bendruomenių centrų – vaidmuo, organizacijos veikla vietos bendruomenėse, Lietuvoje nepakanka. Bendruomenių organizacijos Lietuvoje tiriamos fragmentiškai, daugiausia fokusuojantis į kaimo bendruomenių organizacijas, į bendruomeninių organizacijų funkcionalumą, vaidmenį savivaldos procesuose, jų teikiamų paslaugų pobūdį. Pagal tematikas Lietuvos mokslininkų tyrimus analizuojamoje šio darbo tematikoje galima suskirstyti į tokias grupes: trečiojo sektoriaus organizacijų, pilietinės visuomenės raida ir veikla, ribos, jos svarba valstybės gyvenime (Gineitienė, Domarkas, 2000; Žiliukaitė, 2006; Šimašius, 2007; Butkevičienė, Vaidelytė, 2013; Mikulionienė, Gedvilaitė-Kordušienė, 2014; Kviešienė, 2014; 2016), nevyriausybinių organizacijų veikla ir sėkmingas organizacijos valdymas (Raišienė ir kt., 2014), trečiojo sektoriaus organizacijų bendradarbiavimas su valstybiniais sektoriais (Bučaitė, Ambotaitė-Mazeliauskienė, 2005; Guogis, Gudelis, Stasiukynas, 2007; Butkevičienė, Vaidelytė, Šnapštienė, 2010; Valackienė, Žalnierūnienė, 2015) bei bendradarbiavimas ir jo skaidrumo problematika tinklaveikos aspektu socialinės paramos teikimo srityje (Bučaitė, 2003; 2004; 2007; Petrošius, Dirgėlienė, 2013), nevyriausybinių organizacijų veikla atskirų visuomenės grupių (dažniausiai – atskirties) gerovės užtikrinime (Žalimienė, Rimšaitė, 2007; Beneševičiūtė, 2013; 2014; 2015; Kėrytė, 2010). Taip pat dėmesio susilaukia bendruomenės bei bendruomenių organizacijų dalyvavimas savivaldos sprendimų priėmimo procese, vietos bendruomenių savivalda, jų funkcionalumas (Valantiejus, 2003; Butkevičienė, 2006; Bučaitė, 2008; Nefas 2006; 2007; 2009; 2010; 2014; Poviliūnas, 2010; Pilipavičius, 2012), kaimo nevyriausybinių organizacijų reikšmė regionų įgalinimui, funkcionalumui, aktyvinimui (Aleksandravičius, Žukovskis, 2011; Čepienė, 2011; Mačiulytė, Dedeire ir Prapiestienė, 2013; Atkočiūnienė ir kt., 2014). Tačiau netiriama bendruomenių organizacijos kaip veikėjai, kurie dalyvauja Lietuvos vietos bendruomenių vystymesi. Kai tuo tarpu užsienio autoriai, nevyriausybinių sektoriaus organizacijų lauko tyrėjai būtent ir akcentuoja tokių tyrimų svarbą bei NVO dalyvavimo įvairaus pobūdžio vystymosi procesuose aktualumą (Jabeen, Yasmin, 2019).

Bendruomenių centrų veikla, paslaugų pobūdis Lietuvoje aktyviau tyrinėtas pastaruosius 10 – 15 metų, konstatuotos žmogiškojo, intelektinio, organizacinio veiklos vykdymui reikalingo kapitalo stygius, solidarumo, sanglaudos, bendruomeniškumo, pasitikėjimo stoka. Netgi užsimenama, jog yra svarbu identifikuoti bendruomenių organizacijų veiklos charakteristikas (Žiliukaitė, 2007), t. y. vaidmenis. Tačiau minėtu aspektu (NVO vaidmens) mokslinių tyrimų Lietuvoje iki šiol atlikta nebuvo. Kai tuo tarpu užsienio autoriai, nevyriausybinių sektoriaus organizacijų lauko tyrėjai būtent ir akcentuoja tokių tyrimų svarbą bei NVO dalyvavimo įvairaus pobūdžio vystymosi procesuose aktualumą (Jabeen, Yasmin, 2019).

Šiuo darbu siekiama papildyti jau esamų Lietuvos mokslinių tyrimų apie bendruomenių centrus (organizacijas) sritį, juos atnaujinti, analizuojant bendruomenių centrų vaidmenis bei galimus tipus Lietuvoje. Tačiau didžiąja dalimi disertacijos mokslinis naujumas susijęs su instrumento, metodo sukūrimu, jo pritaikymu nevyriausybinių organizacijų vaidmens tyrimui bei analizei mūsų šalyje. Užsienio šalių mokslininkų tyrimai nagrinėjama tema nepateikia vieno universalaus tyrimo instrumento, derančio ir Lietuvos specifikai analizuoti, todėl, remiantis minėtomis mokslininkų išvalgomis, šiame darbe sukonstruotas ir pritaikytas Lietuvos specifikai tinkantis tyrimo modelis. Be to, šiame darbe pirmą kartą nevyriausybinių organizacijų vaidmenų empiriniam tyrimui yra naudojama bendruomenės vystymosi koncepcija, kuri derinama su tinklaveikos teorine paradigma.

Problema. Lietuvos vietos bendruomenėse veikiančios nevyriausybines organizacijos – bendruomenių centrai, kitaip nei Vakarų demokratijos šalyse, yra palyginti naujas reiškinys, iš principo paskatintas Europos Sąjungos bei nacionalinių investicijų, skirtų bendruomeniškumo kaimo teritorijose skatinimui. Šių organizacijų kūrimosi pikas mūsų šalyje stebimas tik 2003 – 2004 m. Be to, išlieka neaiški tokių organizacijų veiklos apimtis bei funkcinė paskirtis: kokią veiklą, kaip, kokių tikslų siekdamas veikia šios grupės nevyriausybines organizacijos: tik įsisavina, „įveiklina“ lėšas, skiriamas vietos bendruomenėms, regionams vystyti? O gal šios nevyriausybines organizacijos yra ar gali būti vietos bendruomenių lyderiai, jų veiklos teritorijose inicijuojantys ir kuriantys gyventojų bei teritorijos gerbūvį, sprendžiantys įvairias vietos problemas? Ieškant atsakymų į pastaruosius klausimus, būtent ir egzistuoja mokslinių tyrimų Lietuvoje spraga apie bendruomenių centrų veiklos charakteristikas, funkcijas. Todėl disertacijos mokslinę problemą nusako šis esminis klausimas: koks bendruomenių centrų, kaip pagrindinių nevyriausybinių organizacijų, veikiančių vietos bendruomenėse, vaidmuo (ar vaidmenys) yra Lietuvoje, kokie bruožai jam (jiems) būdingi?

Darbo objektas – bendruomenių centrų vaidmuo vietos bendruomenėse.

Darbo tikslas – atskleisti Lietuvos bendruomenių centrų⁴, kaip vienos iš nevyriausybinių organizacijų formų, vaidmenį vietos bendruomenėse.

Uždaviniai:

1. Konceptualizuoti pagrindinių vietos bendruomenėse veikiančių nevyriausybinių organizacijų – bendruomenių centrų – vaidmenį vietos bendruomenėse, suformuluojant analitinį modelį, skirtą šio vaidmens analizei.
2. Parengti ir pagrįsti nevyriausybinių organizacijų vaidmens Lietuvos vietos bendruomenėse tyrimo metodologiją, argumentuojant metodologinius tyrimo įgyvendinimo sprendimus ir metodiką.
3. Empiriškai ištirti ir remiantis gautais rezultatais bei teoriniu modeliu paaiškinti bendruomenių centrų vaidmenį vietos bendruomenėse.

Ginamieji disertacijos teiginiai:

1. Bendruomenių centrų veikla teoriškai yra siejama su daugiafunkciškumu, t. y. įvairių bendruomenės poreikių užtikrinimu. Tačiau praktikoje šios Lietuvoje veikiančios organizacijos nepakankamai atsiskleidžia kaip daugiafunkcinės dėl įvairių, skirtingų konkrečiai vietos bendruomenei būdingų ypatybių, priežasčių.
2. Lietuvoje veikiančių bendruomenių centrų vaidmens tipas, veiklos modelis priklauso nuo skirtingos, individualios konkrečių teritorijų socialinės, ekonominės, demografinės, istorinės vietos gyventojų patirties situacijos, tinklaveikos tarp vietos veikėjų galimybių.
3. Lietuvos atvejui būdingi bendruomenių centrų vaidmenų tipai, identifikuojami ir Vakarų demokratijos šalyse bei specifiniai, pasižymintys kontrolės ir administracinės, vadybinės, o ne bendruomeniško, solidarumu grįstos veiklos specifika dėl per menko pasitikėjimo ir per didelio anonimiškumo (bei jo siekio) tarp vietos gyventojų egzistavimo.

Disertacinio darbo teorinis pagrindas. Šis disertacinis darbas grindžiamas tinklaveikos teorine prieiga, leidžiančia analizuoti santykius, ryšius tarp vietos bendruomenių tinklų veikėjų, o ne jų (veikėjų) konkrečias savybes, kuri tyrime yra derinama su bendruomenės vystymosi koncepcija. Tai ir yra svarbus kokybinio tyrimo, siekiant ištirti bendruomenės centrų, kaip vienos iš nevyriausybinių organizacijų grupės vaidmenį vietos bendruomenėse aspektas. Socialinis tinklas – tai veikėjų ir santykių (bendros veiklos) tarp jų rinkinys, tai erdvė, kurioje vyksta veiksmas, lemiantis tinklo kaitą dėl jos narių nepastovumo, galių pasikeitimo ir pan. Vietos bendruomenėje arba tinkle vykstantis veiksmas yra suprantamas, interpretuojamas kaip draugo ir priešų veikimas, siekiant vieno tikslo,

⁴ Bendruomenių centrai tyrimui įgyvendinti pasirinkti orientuojantis į tai, jog tokia nevyriausybinių organizacijų forma yra pagrindinė, kuri egzistuoja lokaliase bendruomenėse.

arba, kaip teigia Castells (2005), įvairių tinklo veikėjų konkurencija ir bendradarbiavimas vykstantys vienu metu. Todėl būtent tinklaveikos teorinė paradigma pasirinkta kaip ta paradigma, kuri gali padėti atskleisti Lietuvos bendruomenės centrų vaidmenį vietos bendruomenėse. Vienas iš tokio pasirinkimo argumentų yra tas, kad tinklas padeda suprasti įvairialypės gerovės užtikrinimo bendruomenėje veiklą (Gilchrist, 2009). Tinkluose, vyksta „institucinis, kultūrinis, socialinis“ veiksmas (Nefas, 2006, p. 83), kuris ir paskatina bendruomenę vystytis, didinti savo gerovę bei atskleidžia tinklo narių indėlį (arba vaidmenį) į proceso eigą. Kitas argumentas – nepaisant to, jog atsižvelgiama ir į konkurencijos, egzistuojančios tarp tinklo narių faktą, tinklaveikos požiūris į bendruomenės vystymąsi koncentruojasi į teigiamus pokyčius, sanglaudą bei solidarumą (Ennis, West, 2014), kas iš esmės ir yra bendruomenėse kaitos, vystymosi, progreso pagrindas. Trečias argumentas susijęs su tuo, jog tinklaveika kaip požiūris atskleidžia bendruomenės vystymosi, t. y. gyvenimo lygio kilimo mechanizmą bei parodo, kokį vaidmenį vaidina bendruomenės centras, dalyvaudamas tam tikros teritorijose (bendruomenės) vystymosi procese (Ennis, West, 2014), kuris iš principo yra pozityvi veikla, skatinanti suinteresuotų šalių (tinklo veikėjų) praktinės veiklos nukreipimą į bendruomenėje egzistuojančių individualių bei grupinių poreikių patenkinimą, problemų sprendimą, pasitelkiant finansinius, žmogiškuosius, institucinius ir kt. resursus, kuriais mainomasi tarpusavyje tarp jais disponuojančių tinklo narių, nepaisant konfliktų ir galios „stumdomosi“ vietos bendruomenės tinkle (Pople ir Quinney, 2002).

Tinklinėje vietos bendruomenių veikloje galimi įvairūs veikėjai bei skirtingos jų kombinacijos, atsižvelgiant į teritorijos specifiką, ypatumus. Joje gali veikti (egzistuoti) tiek visų keturių (valstybinio, nevyriausybinių, privataus, neformalaus) sektorių agentai, atstovai, tiek skirtingo kiekio ir pobūdžio visuomenės sektorių kombinacijos (pavyzdžiui, vietos bendruomenėje gali nebūti privataus sektoriaus įmonės). Svarbu akcentuoti tai, kad visi vietos tinklo agentai yra vienas su kitu susiję per veiklos vykdymo vietos bendruomenėje, teritorijoje aspektą. Kitaip tariant, net nebendradarbiaujant, t. y. nevykdant akivaizdžių praktinių resursų tarpusavyje mainų, vietos veikėjai yra tarpusavyje siejami teritorijos, todėl bent minimali sąveika tarp jų gali egzistuoti, nepaisant jos neigimo ar tokios sąveikos nelaikymo bendradarbiavimu, tinklaveika fakto tarp pačių bendruomenės veikėjų.

Darbo metodologinis pagrindas. Atliktas disertacinio darbo tyrimas yra grindžiamas mišria tyrimo prieiga, integruojančia kiekybinio bei kokybinio tyrimo elementus. Naudojama tyrimo strategija – atvejo analizė. Empirinio tyrimo medžiaga buvo renkama trimis etapais: 1) vykdyta anketinė bendruomenių centrų lyderių (vadovų) apklausa, 2) vykdyti giluminiai interviu su atrinktais tyrimo dalyviais, remiantis antroje darbo dalyje išvardintais argumentais, 3) vykdyti atvejų tyrimai vietos bendruomenėse. Kadangi tyrimas kokybinis, griežtų imties bei reprezentatyvumo išpildymo reikalavimų nebuvo siekiama. Egzistuoja kokybiniam

tyrimui būdingas perkeliamumo aspektas. Tyrimo duomenų empirinę bazę sudaro 199 užpildytos anketos bei 32 giluminiai interviu. Tyrimo duomenų analizei bei iliustravimui naudoti „IBM SPSS 24“, „MS Excel“ bei „MAXQDA 2018“ programiniai paketai. Išsamus empirinio tyrimo metodologijos aprašymas bei procedūros pateikiamos disertacinio darbo 2-ame skyriuje.

Atsižvelgiant į tyrimo objekto specifiką, kokybiniam tyrimui disertacijoje skiriamas esminis, pagrindinis dėmesys. Tuo tarpu kiekybinis tyrimas – BC vadovų anketinė apklausa – naudota, siekiant atskleisti atvejo kontekstą, tendencijas (tiriamo reiškinių makro lygmenį). Dėl šios priežasties kiekybinių duomenų statistinė analizė darbe nėra pateikiama itin išsamiai. Kiekybiniai duomenys atskleidžiami ir naudojami tiek, kiek tai yra reikalinga, naudinga bei tikslinga pristatant rezultatus, praturtinant įgyvendinto empirinio tyrimo duomenų iliustravimą.

Darbo struktūra. Disertaciją sudaro įvadas, trys pagrindinės darbo dalys, išvadų, naudotos literatūros šaltinių bei priedų skyriai.

Pirmosios darbo dalies tikslas yra išanalizuoti bendruomenės bei jos vystymosi proceso sampratą, atskleidžiant, kad bendruomenė – tai visuomenės struktūrinė grupė, kintanti laike, keičianti tradicijas, vertybines nuostatas. Analizuojamos pagrindinės bendruomenės vystymosi procesas, jo turinys, remiantis užsienio mokslininkų darbais. To pagrindu konstruojamas teorinis tyrimo modelis, derantis Lietuvos situacijai analizuoti. Taip pat, laikantis nuoseklumo ir suvokimo, jog bendruomenė pati savaime nėra juridinis vienetas, pripažįstamas teisiškai kaip lygiavertis veikėjas su kitų sektorių įstaigomis bei įmonėmis, darbe pristatoma išsami nevyriausybinų organizacijų sampratos, NVO veiklos bruožų bei ribų su kitais sektoriais analizė, atskleidžiant šio sektoriaus organizacijų apibrėžimų ir jų prasmų pluralizmą. Galiausiai pristatomas bendruomenės centro, kaip vieno iš daugelio nevyriausybinių sektoriaus organizacijų, išskirtinumas, tokios organizacijos veiklos principai bei bruožai ir paskirtis, remiantis užsienio šalių autorių bei Lietuvos mokslininkų įžvalgų ir atliktų tyrimų duomenimis, patirtimi, stebėjimais. Skyriuje pristatomi klasikiniai užsienio bei Lietuvos mokslininkų įvertinti tarpsektorinio bendradarbiavimo modeliai, kurie padeda siekti tyrimo tikslo.

Antrojoje disertacinio darbo dalyje pristatomas ir argumentuojamas mišrios – kiekybinės ir kokybinės tyrimo priėgos pasirinkimas, nuodugniai pateikiamas atvejo tyrimo planas (strategija), pateikiamas ir aiškinamas empirinio tyrimo modelis, aprašomi empirinių duomenų rinkimo, jų analizės metodai ir tyrimo eiga, ribotumai.

Trečiojoje darbo dalyje pateikiama empirinio tyrimo įgyvendinimo metu, tiriant bendruomenių centrų vaidmenį vietos bendruomenėse, gautų duomenų analizė. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, susijusios su Lietuvos bendruomenių centrų vaidmenų tipais bei nustatytų tipų požymiais, kuriais

remiantis vaidmuo gali būti identifikuojamas, t. y. atsakoma į keliamus probleminius tyrimo klausimus.

Išvados

1. Nevyriausybinų organizacijų sampratos bei raidos teorinė analizė atskleidžia šio sektoriaus veiklos prisitaikymą, atitikimą visuomenės poreikiams, laikmečių iššūkiams, egzistuojančioms problemoms bei tendencijoms. Jei pirmosios kartos nevyriausybinės organizacijos pasižymėjo išskirtinai karitatyvinės veiklos požymiais ir bruožais, tai XXI-ajame amžiuje stebimas šio sektoriaus ribų blukimas, veiklos tikslų supanašėjimas su kitų visuomenės sektorių – valstybinio ir privataus – įstaigų ar įmonių veiklos siekais. Tą atskleidžia NVO įsitraukimas į ilgą laiką kitų sektorių veiklos sritimi bei atsakomybe laikytas sritis: teikiamos ne tik viešosios, socialinės paslaugos, tačiau pradedami vystyti socialinio verslo projektai, teikiantys organizacijai pilną jos tolesniam vystymuisi. Viena vertus, toks ribų tarp sektorių blukimas sudaro keblumą, siekiant identifiikuoti organizacijos sektorinę priklausomybę, kuri neretu atveju neišgryninama net ir pagal organizacijos juridinį statusą. Tačiau sektorių persidengimas atveria naujas galimybes veiklos plėtrai, paslaugų, teikiamų visuomenei, įvairovei, leidžia piliečiams įsitraukti į savo pačių gyvenimo gerovės kūrimą, idėjų ir iniciatyvų plėtrą, skatina atsakomybę už savo valstybės ateitį jausmą, plečia tarpsektorinio bendradarbiavimo galimybes.
2. Bendruomenių centrai (arba bendruomenių organizacijos) iš visų nevyriausybiniam sektoriui priskirtinų organizacijų, išsiskiria teritoriškumo principo veiklos vykdymo procese laikymusi, t. y. teoriškai turi veikti administracinių vietos bendruomenių ribų lauke. Praktiškai šios ribos gali varijuoti, atsižvelgiant į konkrečią vietos teritorijos ir joje gyvenančios bendruomenės specifiką, poreikius, tikslus ir t. t. Bendruomenių centrų veiklos specifika yra siejama su multifunkcionalumu, t. y. teikiamų paslaugų įvairove: nuo ūkinės, aplinkosauginės, socialinės iki švietėjiškos, kultūrinės, edukacinės, turizmo paslaugų, socialinio verslo veiklos. Bendruomenių organizacijų juridinį statusą Lietuvoje apribojus tik iki asociacijų, šių organizacijų veiklos apimtis teisine prasme susiaurėjo, kadangi nebeliko galimybės veikti itin plačiu mastu. Tačiau tai labiau išgrynina ir sukonkretina galimybę identifiikuoti vietos bendruomenės interesams atstovaujančias nevyriausybinės organizacijas, nei kaip nors reikšmingai riboja jų veiklą.
3. Bendruomenių centrų vaidmens vietos bendruomenėse analizei pasitelkta bendruomenės vystymosi koncepcija, kuri derinama su tinklaveikos teorine prieiga. Tokia taktika grindžiama užsienio šalyse vykdomais analogiškais moksliniais tyrimais. Tai padeda atskleisti tinklo veikėjus, kiekvieno jų funkcijas ir įsitraukimo į teritorijos vystymosi procesą pobūdį ir galimus resursų mainus bei jų iššūkius. Minėta tinklaveikos teorinė paradigma

reikalauja atsižvelgti į situacijos specifiškumą, aplinkybes bei patirtis, todėl bendruomenių centrų vaidmens tyrimas tampa unikaliu bendruomeninės patirties, išgyvenimo ir požiūrių samplaikos interpretacija. Minėtos teorinės prielaidos bei bendruomenės vystymosi koncepcijos derinimas, analizuojant bendruomenių centrų vaidmenį yra neatsiejami bei vienas kitą sustiprinantys, papildantys.

4. Empirinis pagrindinių vietos bendruomenėse veikiančių nevyriausybinių organizacijų tyrimas atskleidė, jog:

4.1. Lietuvoje veikiančius bendruomenių centrus galima identifikuoti kaip organizacijas, atliekančias keletą pagrindinių vaidmenų tipų: paslaugų teikėjai, derybininkai, kontroliuojantys tarpininkai bei administratoriai ir įvairios galimos šių vaidmenų modifikacijos. Kiekvienas iš vaidmenų tipų yra atpažįstamas, remiantis veiklos poreikio bei jos organizavimo ir vykdymo galimybėmis konkrečioje vietos bendruomenėje: veiklos pobūdžiu; teikiamų paslaugų specifika; disponuojamais ištekliais, reikalingais veiklai vykdyti (finansiniais, žmogiškaisiais, infrastruktūriniais); partnerystės tarp vietos bendruomenės tinklo veikėjų pobūdžiu.

4.2. Bendruomenių centrų vaidmenys Lietuvos vietos bendruomenėse yra nevienareikšmiai, neretai persidengiantys vienas su kitu vienoje ir toje pačioje organizacijoje, tačiau neatsiejami nuo konkrečioje teritorijoje egzistuojančios socialinės, ekonominės, demografinės situacijos, istorinės vietos patirties, tinklaveikos tarp vietos veikėjų galimybių. Dėl minėtų priežasčių vietos bendruomenių suponuojamas individualumas reikalauja subjektyvistinio – interpretuojamojo pobūdžio analizės, kur realybė yra suprantama interpretuojant tyrimo dalyvių išsakomą poziciją. Akcentuotina, jog veiklos pradžioje įgytas organizacijos vaidmens tipas nėra statinis ir baigtinis. Kintant vietos bendruomenės lūkesčiams, poreikiams, gali ir privalo keistis jai atstovaujančios organizacijos veiklos kryptis, būdai, metodai, užtikrinantys ilgalaikiškumą, tvarumą, tęstinumą bendruomenių organizacijų veiklos perspektyvoje. Šiuo aspektu tyrimo dalyviai pasiskirstė į dvi bendruomenių centrų grupes:

- a) pirmoji grupė organizacijų, kurių veiklos pobūdis nekinta. Šios organizacijos veikla bendruomenės narių yra suvokiama kaip bendražmogiškų vertybių, santykių, ryšių palaikymas tarp vietos gyventojų bei socialinių paslaugų organizavimas, bendradarbiaujant su vietos savivaldos įstaigomis (ypač – paslaugų teikėjo atveju);
- b) antroji grupė organizacijų, kurių veiklos vykdymo procese kinta organizacijos veiklos pobūdis. Šiuo atveju išryškėja BC veiklos multifunktionalumas, pereinama nuo vieno organizacijos vaidmens tipo prie kito, labiau atspindinčio veiklos pobūdį esamoje situacijoje

(labiausiai atspindi derybininko bei kontroliuojančiojo tarpininko atvejais).

- 4.3. Nepaisant itin plačių bendruomenių organizacijų steigimosi metu užsibrėžtų veiklos tikslų, t. y. organizacijos siekio vykdyti daigiafunkcinę veiklą, neretai praktikoje nuo jų nukrypstama į paslaugas, kurias vykdyti organizacija yra pajėgi, atsižvelgiant į disponuojamus išteklius. Tam įtakos: (1) turi strateginio veiklos planavimo stygius ir (2) įvairios vietos bendruomenėms būdingos problemos: bendruomenės narių išitraukimo į bendruomeninę veiklą stygius (bendruomeniškumo neskatinimas), intelektinio, finansinio, infrastruktūrinio kapitalų stoka. Ypač tai akivaizdu kaimiškose, regioninėse, demografinė prasme itin sudėtingoje situacijoje esančiose vietos bendruomenėse. Jose kyla bendruomenių organizacijų laikinumo ir spontaniškos, orientuotos tik į trumpalaikius projektus veiklos bei paslaugų tęstinumo stygiaus problemos. Tuo tarpu daigiafunkcinę veiklą vietos bendruomenėse vykdyti siekiančioms organizacijoms yra būtina ne tik narių gausa, finansinių šaltinių įvairovė, palanki demografinė situacija bei geografinė vietos padėtis (miestas, greta miesto), tačiau ir ilgalaikė bei vystoma bendruomeniškumo tradicija, aukšti veiklos tikslai, susiję su bendruomenės vystymusi, gyvenimo kokybės didinimu, bendruomenės centro derybinės galios pozicijų spręsti vietos gyventojams aktualias problemas ir priimti jiems svarbius sprendimus stiprinimu, įsijungimu į aktyvesnės tinklaveikos, kaip ji suprantama šiame tyrime, su kitais sektoriais procesus.
- 4.4. Analizuojant vietos bendruomenių tinklaveiką, galima išsiskirti du pagrindinius šio tinklo veikėjus: nevyriausybinis (šiuo atveju – bendruomenių centrai) ir valstybinis (įvairios galimos šio sektoriaus įstaigos, veikiančios teritorijoje). Priklausomai nuo to, kokią poziciją NVO užima santykiuose su valstybės sektoriaus įstaigomis, bendruomenės centras yra traktuojamas arba lygiaverčiu partneriu (kontroliuojančio tarpininko, derybininko atvejais) valstybės sektoriaus atstovams bendruomenės vystymosi veiklose, arba „jaunesniu broliu“, dalinai išlaikomu, priklausomu nuo valstybės sektoriaus paramos ir pagalbos (paslaugų teikėjo atveju), arba priešiška, konfliktuojančia organizacija (administratoriaus atveju). Lygiavertėms minėtų dviejų sektorių atstovų partnerystėms yra būdingi kooperacijos bei papildomumo santykių modeliai (ypač – derybininko atveju), priešiškumu, nebendradarbiavimu pasižymintiems santykiams – konfrontacijos ir kooptacijos modeliai (ypač – administratoriaus atveju.). Atsižvelgiant į teritorijoje veikiančių valstybinio sektoriaus atstovų įvairovę, yra vystoma bendruomenių centrų partnerystė su mokyklomis, bibliotekomis, sveikatos priežiūros, kultūros įstaigomis. Tuo tarpu privataus sektoriaus

į(si)traukimas į vietos bendruomenės narių tinklaveiką dažniau yra ribotas (išskyrus derybininko bei iš dalies – kontroliuojančiojo tarpininko vaidmens tipo organizacijas) dėl privataus sektoriaus traktavimo tik kaip finansinio donoro bendruomenės centro veiklų fragmentiškam finansavimui. Bendradarbiavimas su kitomis nevyriausybinėmis organizacijomis taip pat yra fragmentiškas bei dažnai konkuruojančio pobūdžio.

- 4.5. Tarp Lietuvoje veikiančių bendruomenių centrų galima išvėlyti vaidmenų tipus būdingus Vakarų demokratijos šalims (derybininkas, paslaugų teikėjas) ir specifinius, pasižyminčius kontrolės, administracinės, vadybinės, o ne bendruomenišku, solidarumu grįstos veiklos specifika, tipus (kontroliuojantis tarpininkas, administratorius). Trys iš šių minėtų tipų – derybininkas, paslaugų teikėjas, kontroliuojantis tarpininkas – atitinka arba iš dalies atitinka (kontroliuojančiojo tarpininko atveju) vietos bendruomenių gyventojų lūkesčius. Tuo tarpu administratoriaus BC veikla atvirkščiai – kelia priešpriešą tarp organizacijos atstovų ir vietos gyventojų dėl organizacijos veiklos krypties ir pobūdžio. Kaip atskleidė tyrimo duomenys, toks bendruomenės centro vaidmuo su bendruomenišku ir pilietinės visuomenės veikla turi mažai bendro, o vietos bendruomenė, kurioje tokia organizacija veikia pasižymi mažu pasitikėjimo lygiu bei nebendradarbiavimu tarp gyventojų.

UDK 316.334.52+061.2](474.5)(043.3)

SL344. 2020-*-*,* leidyb. apsk. l. Tiražas 50 egz.

Išleido Kauno technologijos universitetas, K. Donelaičio g. 73, 44249 Kaunas
Spausdino leidyklos „Technologija“ spaustuvė, Studentų g. 54, 51424 Kaunas